

1.01
STO)"1950/1952"
Prejeto 18. 9. 2002

UDK

324(497.4-15

Nevenka Troha*

Volitve v Okraju Koper cone B Svobodnega tržaškega ozemlja

IZVLEČEK

Članek obravnava lokalne volitve v koprskem okraju cone B Svobodnega tržaškega ozemlja, kjer je oblast izvajala Vojaška uprava Jugoslovanske armade. Prve volitve 16. aprila 1950, so se odvijale v ozračju pritiskov na tiste, ki so nasprotovali jugoslovanskim oblastem, medtem ko so druge, 7. decembra 1952, bile že v času, ko je bila delitev Svobodnega tržaškega ozemlja že odločena.

Ključne besede: Svobodno tržaško ozemlje, politika, volitve, Koper, cona B Svobodnega tržaškega ozemlja

ABSTRACT

ELECTIONS IN THE KOPER DISTRICT IN ZONE B OF THE FREE TERRITORY OF TRIESTE

The paper deals with the local elections in the Koper District, in Zone B of the Free Territory of Trieste, which was governed by the Military Government of the Yugoslav Army. The first local elections, on 16 April 1950, were held in an atmosphere of pressure exerted on those who opposed the Yugoslav authorities, while the second elections, on 7 December 1952, took place after the Free Territory of Trieste had already been partitioned.

Key words: Free Territory of Trieste, politics, elections, Koper, Zone B of the Free Territory of Trieste

---

* Dr., znanstvena sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1; e-mail: nevenka.troha@guest.arnes.si

Dne 12. junija 1945 je v coni B Julijske krajine, na območju med demarkacijsko (Morganovo) črto in rapalsko mejo, upravo prevzela Vojaška uprava Jugoslovanske armade za Istro, Reko in Slovensko primorje (VUJA). Cona B je bila razdeljena na Vzhodnoprimorsko okrožje (cono B Slovenskega primorja) in Istrsko okrožje. Večji, povsem slovenski del cone B Slovenskega primorja je bil nato v skladu s mirovno pogodbo z Italijo, podpisano 10. februarja in uveljavljeno 15. septembra 1947, priključen Ljudski republiki Sloveniji (LRS) oziroma FLRJ, njen manjši del, Okraj Koper, pa je bil skupaj z Okrajem Buje vključen v Svobodno tržaško ozemlje (STO). V obeh so zlasti v mestih živeli tudi Italijani, ki so v koprskem okraju jeseni 1945 predstavljali približno polovico prebivalstva.¹

VUJA je že junija 1945 del pristojnosti prenesla na civilne organe ljudske oblasti. Krajevni narodnoosvobodilni odbori (KNOO), izvoljeni v času vojne, so nadaljevali z delom. V krajih, kjer jih pred koncem vojne ni bilo, so na množičnih zborovanjih izvolili začasne odbore, 7. septembra 1945 pa so tam razpisali volitve, ki so jih oblasti ocenjevale kot svobodne, tajne in resnično demokratične. V Okraju Koper so takrat izvolili 54 KNOO. Volitve višjih organov, okrajnih in okrožnega NOO, so bile v pristojnosti delegatov KNOO. Poseben organ je bil Zbor ljudskih odposlancev Vzhodnoprimorskega okrožja, ki so ga sestavljale okrajne skupščine in predstavniki javnega, političnega, gospodarskega, kulturnega in verskega življenja. Najvišji civilni oblastni organ, Poverjeništvo Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje in Trst (PPNOO), pa je bil imenovan 25. julija 1945.²

Oblasti so sicer poskušale zagotavljati enakopravno zastopnost Italijanov in Slovencev v oblastnih organih. To jim je le stežka uspevalo, saj so pri izbiri upoštevale tudi politično primernost, večina Italijanov pa je nasprotovala novim oblastem. Italijanski odborniki so se pogosto menjavali, razpuščeni so bili celotni mestni NOO in imenovani novi. Še slabši je bil položaj v hrvaškem delu Istre, kjer je bila na volitvah v KNOO 25. novembra 1945 po podatkih italijanskih oblasti volilna udeležba le 40%, le 20% ljudi pa naj bi glasovalo za listo ljudsko-frontne Slovansko-italijanske antifašistične unije (SIAU). V obveščevalnem poročilu italijanski vladi poročajo o teh volitvah kot o široki kampanji zastraševanja in v nekaterih primerih nasilja.³

Stalni in začasni statut STO (prilogi VI in VII mirovne pogodbe) sta določala mednarodnopravni položaj in notranjo ureditev tamponske države. Za njeno vzpostavitev je bilo ključno imenovanje guvernerja, ki je bilo v pristojnosti Varnostnega sveta OZN, in ki bi nato organiziral volitve v ustavodajno skupščino. Do njegovega imenovanja se je na STO ohranjala začasna razdelitev na coni A in B, nad katerima sta kot upravi z mandatom oblast izvajali ZVU Britansko-ameriške cone STO in VUJA za jugoslovansko cono STO. V coni B je kot najvišji civilni

¹ Arhiv Republike Slovenije, fond 1529 (zbirka Boris Kraigher) (AS, 1529), šk. 2, Podatki PNOO o podpisih za Jugoslavijo.

² Nevenka Troha: Uprava v Slovenskem primorju 1918-1954 : pregled. V: Arhivi, 1997, št. 1-2, str. 95-100.

³ Zgodovinsko-diplomatski arhiv italijanskega zunanjega ministrstva (Archivio storico diplomatico del Ministero degli affari esteri, ASDMAE), Politične zadeve (Affari politici, AP) 1946-1950, Jugoslavija, ovoj (o.). 5, obveščevalno poročilo kapetana fregate Gianroberta Burgosa ministrstvu za pomorstvo, nedatirano.

oblastni organ deloval Istrski okrožni ljudski odbor (IOLO).

Ker so se odnosi med Vzhodom in Zahodom zaostrovali, je bilo STO, ki bi bilo organizirano v skladu s stalnim statutom, že v času uveljavitve mirovne pogodbe septembra 1947 zlasti za zahodni sili nesprijemljivo. Iz cone A, ki so jo vse bolj razumele kot branik pred prodorom komunizma in sovjetskega vpliva na Zahod, bi namreč morali umakniti svoje vojaške enote. Obenem so bile stranke in gibanja, ki so podpirale Jugoslavijo, takrat še pomembno državo vzhodnega bloka, tam tako močne, da bi lahko na volitvah v celotnem STO skupaj s t.i. independentističnimi gibanji zmagale. Do imenovanja guvernerja tako kljub več predlogom ni prišlo, tržaško vprašanje je ostajalo nerazrešeno. Vrhunec napetosti je pomenila objava tristranske note marca 1948, s katero so ZDA, Velika Britanija in Francija celotno STO prisodile Italiji.

Razmerje sil se je spremenilo, potem ko je Informbiro konec junija 1948 objavil resolucijo, s katero je obsodil politiko KPJ. Po izobčenju iz "komunističnega sveta" se je Jugoslavija iz nasprotnika postopoma spreminjala v partnerja Zahoda. Obenem je v coni A STO velika večina tistih, ki so dotlej podpirali Jugoslavijo, resolucijo podprla, zato je tam skoraj povsem izgubila svoj vpliv. Komunistična partija STO se je razdelila ne "informbirojevsko" in "titovsko", v kateri je ostala le ena desetina (okrog 400) članov.

V skladu s politiko vlad ZDA in Velike Britanije se je od konca leta 1949 spreminjalo tudi ravnanje ZVU, ki je bila prej izrazito naklonjena Italiji. 24. septembra 1948, torej v času, ko volilna zmaga projugoslovanskih sil ni bila več mogoča, je izdala ukaz o sestavu volilnih imenikov, s katerim je najavila izvedbo občinskih volitev v coni A STO, ki bi sicer morale biti razpisane šele po imenovanju guvernerja. Zmaga Italiji naklonjenih sil je bila ob drugih ukrepih zagotovljena tudi z dodelitvijo volilne pravice okrog 20.000 priseljenim istrskim Italijanom. Volitve so bile nato v občini Trst izvedene 12., v ostalih občinah cone A pa 19. junija 1949. V občini Trst so italijanske stranke dobile 107.416 (63,7%) glasov, v vsej coni A pa 110.837 (60%). V Trstu so tako sicer prepričljivo zmagale, a obenem dosegle rezultat, ki je bil daleč pod mejo 85%, ki jo je Urad za obmejne pokrajine italijanske vlade postavil kot tisto, ki naj bi izpričala plebiscitarno odločitev Tržačanov za Italijo. Informbirojevska KPSTO je v občini Trst dobila 35.568 (21,1%), v vsej coni pa 42.587 (23%) in je bila po moči za krščanskimi demokrati druga stranka, projugoslovanska Slovensko-italijanska ljudska fronta (SILF) pa le 3.957 (2,35%) glasov, v vsej coni A pa 5.344 (2,9%) glasov.⁴

Predstavnštvo Italije v Trstu je takoj po izdaji ukaza o volilnih imenikih v coni A svojo vlado obvestilo, da je tržaška Zveza sporazuma (koalicija krščanskih demokratov, socialistov, republikancev in liberalcev, op. N.T.) predlagala, da se volitve izvedejo istočasno na celotnem območju STO. Predstavnštvu se predlog ni zdel umesten, saj je bil njihov izid vprašljiv zaradi različnih volilnih sistemov in vprašanja mednarodnega nadzora, ki ga je ZVU odklanjala. Opozarjali so tudi, da bi istočasno izvedene volitve, ki bi v coni B prinesle zmago projugoslovanske smeri, le okrepile tiste, ki so zahtevali razdelitev con.⁵

⁴ AS, fond 537 (RK SZDL) (AS, 537), šk. 1091; Izidi občinskih volitev dne 12. 6. 1949 in 25. 5. 1952.

⁵ ASDMAE, AP 1946-1950, Italia, o. 177; dopis Predstavnštva Italije v Trstu zunanjemu ministru Volitve v Trstu, 4. 10. 1948.

Jugoslovanske oblasti so po volilnem porazu SILF v coni A odstopile od zahtev za uresničitev STO. V skladu z novo usmeritvijo je VUJA sprejemala ukrepe, ki so cono B vse bolj vključevali v jugoslovanski sistem in bili obenem tudi protiukrep koncesijam, ki jih je ZVU dajala Italiji. Na sestanku predstavnikov obeh republik in cone B z Edvardom Kardeljem, ki je bil v začetku leta 1950, so med drugim sklenili, da se čimprej pripravijo volitve tudi v coni B.⁶

Istrski okrožni ljudski odbor je 12. februarja 1950 izdal odlok o volilnih imenikih, po katerem so imele volilno pravico osebe starejše od 18 let, ki so imele domicil v coni B 10. junija 1940 in tiste, ki so bile rojene na območju STO, a so ga morale zapustiti zaradi narodnostnega ali političnega preganjanja. Torej tudi rojeni v coni A in njihovi potomci. Dobile so jo tudi osebe, ki so bile rojene na območju Julijske krajine in so zaradi zasedbene uprave bile stalno naseljene v Istrskem okrožju vsaj dve leti. Izgubili so jo vsi, ki so bili kaznovani z odvzemom političnih pravic. Volilne liste je pregledal okrajni oddelek za notranje zadeve in sicer na predlog lokalnih ljudskih odborov, ki so jih izdelali na osnovi javnih dokumentov in drugih dokazov.⁷

Sledil je odlok o volitvah odbornikov okrajnih ljudskih odborov, ki ga je IOLO izdal 26. februarja 1950. Ta je določal, da je volilna pravica splošna, enaka in neposredna. Glasovanje je bilo tajno po načelu sorazmernega predstavnštva in svobodno, zato volivec ni smel biti klican na odgovornost zaradi svojega glasovanja, niti ni smel nihče od njega zahtevati, da pove, za koga je glasoval ali zakaj ni glasoval. Volilno pravico je dobil vsak, ki je bil pristojen v Istrskem okrožju in ki je bil vpisan v volilnih imenikih kraja ali mesta v območju okraja, za katerega so bile volitve.

Odlok je določal, da se odborniki, ki so bili izvoljeni za tri leta, volijo na osnovi kandidatur, ki so bile s potrjeno okrajno kandidatno listo postavljene za posamezne volilne enote. Te so imele okrog štiristo volivcev. Okrajne kandidatne liste so morale obsegati candidature vsaj v četrtini osnovnih upravno-teritorialnih enot tega okraja. Lahko so jih predlagale politične in družbene organizacije, pa tudi določeno število volivcev. Predlog za potrditev je moralo podpisati najmanj dvajset volivcev iz osnovne upravno-teritorialne enote. Posameznik je bil lahko kandidat ali namestnik v največ dveh volilnih enotah. Predlog je moral biti predložen okrajni volilni komisiji najmanj tri tedne pred dnevom volitev. Če je ta ugotovila, da kateri od kandidatov ni imel zakonitih pogojev za kandidatur, je zavrnila kandidatno listo v treh dneh. Krajevni ali mestni ljudski odbori so morali najpozneje osem dni pred dnevom volitev objaviti potrjene kandidatne liste na krajevno običajen način in jih razobesiti na primernih mestih na območju vsakega volišča. Vsak volivec je smel glasovati osebno in samo enkrat. Na voliščih je morala biti zajamčena popolna tajnost glasovanja. Prepovedano je bil prihod na volišče z orožjem, razen za pripadnike Narodne zaščite, ki so bili ta dan na volišču. Glasovanje je trajalo do 7. ure zvečer in se je smelo prekiniti le v primeru nereda ali višje sile z odločitvijo večine volilnega odbora.

⁶ Julij Beltram: Pomlad v Istri : istrsko okrožje cone B STO 1947-1952. Koper 1986, (dalje Beltram, Pomlad v Istri) str. 284, 285.

⁷ Uradni list VUJA jugoslovanske cone B na STO in IOLO (dalje UL VUJA), IV/3, 15. 2. 1950.

V posamezni volilni enoti je bila izvoljena tista kandidatna lista, ki je dobila relativno večino glasov. Na kandidatni listi, ki je bila izvoljena v posamezni volilni enoti, so bili izvoljeni tisti kandidati, ki so kandidirali za to volilno enoto. Če je bilo v volilni enoti, v kateri je bila izvoljena kandidatna lista, na njej več kandidatov, kot je bilo treba izvoliti odbornikov, so bili izvoljeni kandidati po vrstnem redu na kandidatni listi, razen v primeru, če so bili za posamezne kandidate oddani preferenčni glasovi. Če je bilo v okraju več kandidatnih list, je volilna komisija ugotovila, ali je dobila vsaka kandidatna lista v vsem okraju sorazmerno število mandatov.

Odlok je tudi določal, da volivci posamezne enote lahko pred potekom dobe, za katero so bili izvoljeni, odpokličejo odbornike, ki so bili izvoljeni v tej enoti z večino glasov. Za odpoklic je morala glasovati najmanj polovica volivcev volilne enote. Za kasnejši potek volitev so pomembna tudi določila, po katerih so kaznovali tistega, ki je s silo ali grožnjo prisilil volivca, da glasuje ali ne glasuje za kandidatno listo ali kandidata in tistega, ki je prekršil tajnost glasovanja. Predvidena je bila denarna kazen, odvzem prostosti in izguba političnih ter posameznih državljanskih pravic.⁸ Volitve so bile razpisane za 16. april 1950. Skupaj naj bi izvolili 182 delegatov, od tega 120 v Okraju Koper.

Objava volilnega sistema je močno razburkala proitalijansko usmerjene v coni A. Predstavništvo Italije v Trstu je ocenjevalo, da je namen volitev nedvomno tudi ta, da se razbijejo osnove za vsakršno italijansko zahtevo po coni B. Po mnenju Narodnoosvobodilnega odbora za Istro (CLNI)⁹ je bil volilni sistem sprejet z določenimi političnimi nameni, saj je lahko volivec volil posamezno listo le, če je ta imela kandidata v volilni enoti, v kateri je bil vpisan. Ker pa je bilo enot veliko (89 v koprskem in 50 v bujskem okraju), manjše stranke v vseh niso mogle postaviti svojega kandidata in so bile zato postavljene v nemogoč položaj. Bili so zaskrbljeni, da bodo volitve še pospešile priključevanje cone B k Jugoslaviji in obenem dale legitimnost tamkajšnjim oblastem. Zlasti so nasprotovali dodelitvi volilne pravice priseljenim po vojni, ki so jih tamkajšnji Italijani imeli za raznarodovalce in importirance. Nasprotovali so določili, da bi imele volilno pravico osebe mlajše od 21 let, saj naj bi mladi, ki so odrasli že pod jugoslovansko upravo, bili bolj pod njenim vplivom. Protestirali so tudi proti temu, da so ljudski odbori sestavljali volilne imenike, saj je taka določba puščala veliko prostora za samovoljo.¹⁰

Da je bilo pri vpisu v volilne imenike veliko samovolje, potrjuje zapis Julija Beltrama, predsednika IO IOLO in sekretarja KPSTO za Istrsko okrožje, objavljen leta 1986. Beltram piše, da je pri urejanju volilnih imenikov ves čas prihajalo do sprememb zaradi prijav novih upravičencev, saj je od sedemdeset in več tisoč ljudi, ki so se morali izseliti v času italijanske zasedbe med obema vojnoma zaradi dela ali fašističnega pregona, skoraj 1/10 spadala v Istrsko okrožje. "Dogajalo se je, da

⁸ UL VUJA, IV/4, 27. 2. 1950.

⁹ Comitato di liberazione nazionale Istriano, organizacija, ki je povezovala Jugoslaviji nasprotne istrske Italijane. Sedež je imel v Trstu.

¹⁰ ASDMAE, AP 1950-1956, Jugoslavia, o. 504. CLNI: Jugoslovanska politika v coni B STO. Volitve 16. 4. 1950. Trst, junij 1950; o. 509, Volitve v coni B STO. Tajno, nedatirano, začetek 1950. Cristiana Colummi, Liliana Ferrari, Gianna Nassisi, Germano Trani: Storia di un esodo : Istria 1945-1956. Trieste 1980 (dalje Storia di un esodo), str. 365, 366.

so se volilni upravičenci javili zadnji dan in so šli na volišče, da bi glasovali, ne da bi s prijavo prej uredili vpis v volilni imenik. Nihče si iz tega ni delal problema. Vsi so vedeli, da upravičenec ni mogel prej priti, niti se prej prijaviti komisiji za volilne imenike, ker je bil prepozno obveščen - ne zaradi pomanjkljivega obveščanja, pač pa zaradi oddaljenosti, zapolnitve v odročnih krajih in podobno."¹¹

V začetku marca 1950 so na množičnih sestankih, ki pa so bili slabo obiskani, imenovali predvolilne komisije. Na njih so razpravljali tudi o pomenu volitev. Začele so se pojavljati tudi parole, nasprotno ljudski oblasti.¹² Uradna volilna kampanja se je začela potem, ko je IO IOLO 21. marca 1950 izdal ustrezno odredbo. Trajala je tri tedne. Stranke in skupine so jo lahko izvajale na ulicah, trgih, dvoranah in to brez predhodne prijave. Zajamčena je bila svoboda razširjanja in priobčevanja volilnih lepakov, letakov in drugih tiskovin.¹³

V Okraju Koper so kandidirale tri liste in sicer Slovensko-italijanska ljudska fronta (SILF), Socialistična stranka STO (SS) in Krščansko-socialna skupina (KSS). Prva je bila dejansko SIAU, ki je na volitvah v Okraju Koper nastopila z istim imenom kot na volitvah v coni A leto prej. Drugi dve sta bili bolj ali manj krinka, ki naj bi pokazala demokratičnost volitev, saj sta bili obe "opozicijski" listi v splošnih linijah enaki SILF. Socialistična stranka, ki jo je vodil župan Gradeža v času jugoslovanske zasedbe Luigi Fonda, je bila sicer ustanovljena leta 1947, a ni bila aktivna. Krščansko-socialna skupina, ki jo je vodil jugoslovanskim oblastem naklonjeni duhovnik iz Kopra don Carlo Musizza, pa je bila ustanovljena pred volitvami. Čeprav je volilni odlok določal, da bo vsakdo imel možnost svobodno izraziti svoj glas, pa nihče, ki je nasprotoval uradni ideologiji, ni mogel sestaviti svoje liste. Postavljena ni bila niti lista t.i. independentistov, saj so propadla pogajanja med njimi in jugoslovanskimi oblastmi. V Okraju Buje pa je sploh nastopila le lista SIAU.¹⁴

Kljub temu, da sta jim bili blizu, so aktivisti SILF v predvolilni propagandi ostro napadali obe "opozicijski" stranki, tako Socialistično stranko STO, katere cilj naj ne bi bila prava socialistična družba, še bolj pa Krščansko-socialno skupino, ki da je le pod drugim imenom zakrinkana Krščanska demokracija. Tako je Franc Kralj Petek na velikem predvolilnem zborovanju v Kopru poudaril: "Krščanska skupina ni sodelovala v NOB, zdaj pa bi rada dobila oblast. Prav to, da Krščanska demokracija v Trstu zanika, da ima s Krščansko-socialno skupino kakšno zvezo, potrjuje to zvezo".¹⁵

Že pred uradnim začetkom volilne kampanje je SILF organizirala več množičnih sestankov, ki so bili večinoma slabo obiskani, na katerih so postavili kandidatne liste. Organizirala je tudi več zborovanj, manifestacij in propagando, ki so jo vodili od hiše do hiše. Aktivisti SILF so opozarjali na dejavnost "razrednega sovražnika", zlasti duhovščine, ki naj bi propagirala, da naj se ljudje sicer udeležijo volitev, a naj ne volijo nobenega. Za odnos do "nasprotnika" je značilen zapis o sestanku socialistov v Strunjanu, na katerem naj bi kmet Peter Valenta "blatil ljud-

¹¹ Beltram, Pomlad v Istri, str. 286.

¹² Pokrajinski arhiv Koper (PAK), fond OKKPS Koper, fasc. 3. Bilten, 7. 3. 1950. Delo predvolilne kampanje na področju IOLO od 3. do 6. 3. 1950. Bilten, 8. 3. 1950.

¹³ ULVUJA, IV/5, 25. 3. 1950. Odredba o izvajanju volilne kampanje.

¹⁴ ASDMAE, AP 1950-1956, Jugoslavia, o. 504. CLNI: Jugoslovanska politika v coni B STO. Volitve 16. 4. 1950. Trst, junij 1950; Storia di un esodo, str. 365, 366.

¹⁵ Beltram, Pomlad v Istri, str. 286, 287.

sko oblast, se zaganjal v ukrepe podvzete do njegove privatne lastnine ter na davčni sistem, češ da hoče s tem ljudska oblast uničiti kmeta. Izvoljena sta bila dva kandidata, oba poznana kot proti-ljudska elementa." Opozarjali so tudi na majhno aktivnost komunistov.¹⁶

Zgodovinarica Cristiana Colummi piše, da so med volilno kampanjo aktivisti SILF sprva skušali dobiti stik s prebivalstvom. Ko so spoznali, da je odpor prebivalstva velik, so konec marca spremenili ravnanje in začeli z zastraševanjem in nasiljem, da bi dosegli vsaj formalno podporo, ki bi legalizirala proces vključevanja cone B v Jugoslavijo.¹⁷ V začetku aprila so se začela zaslišanja na Udbi. Tako so 3. aprila v Kopru zaslišali trideset italijanskih učiteljev, zaslišanih je bilo tudi več delavcev. Nekateri učitelji so zapustili cono. Oblasti so prek zvočnikov objavljale imena "reakcionarjev" in jim grozile z zapori. Več ljudi je bilo pretepenih. Sledila je zastraševalna kampanja po radiu proti tistim, ki so se odločili za abstinenco, začele so krožiti patrolje Narodne zaščite in zasliševati ljudi.

CLNI je ocenjeval, da takšno ravnanje ni bilo del vnaprej pripravljenega načrta, pač pa je šlo za dogajanje, s katerim so oblasti soglašale. Kršile so tudi določila, ki so jih same postavile, med njimi člen 9 odloka o volitvah, ki je prepovedoval nasilje nad volivci. Kandidatne liste so bile objavljene kasneje, kot je bilo predpisano. Niso bili objavljeni sedeži volišč, niso bili objavljeni volilni imeniki, nadomestili so jih z vabili, ki so jih razdelili tik pred volitvami. Noben predpis tudi ni predvidel volilnih potrdil. V volilne imenike je bilo vpisanih stotine jugoslovanskih državljanov.¹⁸

Del prebivalstva koprskega okraja, zlasti Slovencev, pa je oblastem ostajal lojalen in je podpiral povezovanje cone B z Jugoslavijo. Julij Beltram piše o navdušenju deset tisoč glave množice na zborovanju v Kopru dva dni pred volitvami, 14. aprila 1950, na katerem sta govorila minister vlade LRS Ivan Regent in minister zvezne vlade in nekdanji šef VUJA Vjekoslav Holjevac. Regent je med drugim poudaril: "Koper, Izola in Piran ne bodo nikdar več v rokah italijanske imperialistične buržoazije /.../ Tu je in tu ostane ljudska oblast."¹⁹

Dan pred volitvami so zaprli prehode čez demarkacijsko črto. V cono B je lahko s posebnim dovoljenjem vstopilo le okrog petdeset novinarjev, ki so prišli predvsem iz zahodnih držav. Ti so nato obiskovali razna volišča. V Bujah je prišlo do incidenta, zaradi katerega je skupina petnajstih novinarjev protestno zapustila cono B.

Če Julij Beltram piše, kako so volivci na dan volitev v zgodnjih jutranjih urah navdušeno prihajali na volišča, pa druga poročila govorijo o tem, da so bila mesteca z večinsko italijanskim prebivalstvom skoraj povsem opustela. Tam so ljudje ostajali zaprti v svoje hiše in upali, da se bo dan končal brez incidentov. V Kopru do 16. ure naj ne bi volilo niti 5% upravičencev, v Piranu manj kot 16%. Oblasti so zatem posegle po nasilnih ukrepih. Začel se je lov na volivce, Italijane,

¹⁶ PAK, OKKPS Koper, fasc. 3. Bilten, 24. 3. 1950, Dnevne informacije, 31. 3. 1950; Storia di un esodo, str. 371-374.

¹⁷ Storia di un esodo, str. 371.

¹⁸ ASDMAE, AP 1950-56, Jugoslavia, o. 504. CLNI: Jugoslovanska politika v coni B STO. Volitve 16. 4. 1950. Trst, junij 1950. O. 550. Dopis CLNI in Predstavnštva Italije v Trstu ministrstvu za javno izobraževanje Volitve 16. 4. 1950 v coni B STO. Povračilni ukrepi proti osebjem in učitelju prof. Furlani Giacomu, 11. 5. 1950.

¹⁹ Beltram, Pomlad v Istri, str. 287.

Slovence in Hrvate. Nekatere so pretepli. Italijanski viri med drugim poročajo, da ni volil noben italijanski učitelj. Mnogi so bili zato odpeljani v Koper, kjer so od njih zahtevali, da gredo volit. Še večji je bil pritisk na učitelje v bujskem okraju, kjer so nekatere pretepli že v noči pred volitvami. Kasneje so jih več odpustili, nekateri pa naj bi bili poslani na prisilno delo. Zaradi teh pritiskov so ljudje nato večinoma odšli na volišča, ki so bila odprta do 21. ali celo do 23. ure. Takšno navodilo je dal tudi CLNI, saj so bili izidi, doseženi s pritiski, brez vrednosti. V Okraju Koper je volilo 24.290 ali 86,8% volilnih upravičencev.²⁰

Tabela: *Rezultati volitev v Okraju Koper*²¹

Kraj	Vseh	Volilo	%	SILF	%	SS	%	KSS	%	Neveljavne %
Ankaran	407	404	100	380	94,1					5,9
Bertoki	817	737	95,3	688	93,3					6,7
Boršt	620	527	91,1	501	95,1					4,9
Čezarji	543	502	91,1	477	95					5
Dekani	631	585	92,7	554	94,7					5,3
Izola	5.548	4.243	76,5	3.697	87,1			36	0,3	13,1
Kampel	627	546	86,7	469	85,4			37	6,7	7,9
Koper	4.831	4.392	84,9	3.575	81,4	39	0,9	60	1,4	16,3
Korte	860	758	87,4	755	99,6					0,4
Koštab.	536	506	94,2	493	97,4					2,6
Marezige	751	677	98,2	614	90,7					9,3
Osp	320	295	92,2	286	97					3
Portorož	702	573	80	494	86,2	70	10,4			3,3
Piran	3.970	3.289	75,6	2.983	90,1	95	2,9			6,3
Sečovlje	814	674	84,5	550	81,6	51	7,6			10,9
Semedela	583	510	86,2	449	88			50	9,1	2,1
Strunjan	531	443	84,1	289	65,2	49	11,1	23	5,2	18,5
S.Anton	468	464	99,6	458	98,2					1,8
S.Lucija	1.166	978	83,8	748	76,3	120	12,3			11,4
S.Peter	1.145	753	70,6	743	98,7					1,3
Škofije	831	795	97,3	700	88,1			72	9,1	2,9
Šmarje	1.347	1.055	80,5	1.019	96,6					3,4
Vanganel	638	584	91,6	537	91,9					8,1
Skupaj	27.996	24.290	86,8	21.459	88,8	424	1,7	278	1,1	8,8

SILF je premočno zmagala, saj je dobila kar 88,8% glasov, ostali dve listi pa skupaj le 2,8%. Iz preostankov glasov so socialisti dobili dva mandata, krščanski socialisti pa enega. O dejanski vrednosti te premočne volilne zmage pričajo ne le komentarji italijanske strani, ampak tudi nedatirano zaključno poročilo predvolilne kampanje za nekatere kraje v koprskem okraju, ki ga v nadaljevanju širše navajam.

²⁰ Beltram, Pomlad v Istri, str. 289; Storia di un esodo, str. 371-378; ASDMAE, AP 1950-56, Jugoslavia, o. 504. CLNI: Jugoslovanska politika v coni B STO. Volitve 16. 4. 1950. Trst, junij 1950. Dopis CLNI in Predstavništva Italije v Trstu ministrstvu za javno izobraževanje Volitve 16. 4. 1950 v coni B STO. Povračilni ukrepi proti osebju in učitelju prof. Furlani Giacomu, 11. 5. 1950.

²¹ Objavljeni v časopisih La nostra lotta, 19. 4. 1950, in Istrski tednik, 21. 4. 1950.

V poročilu so ocenjevali, da politični položaj v Semedeli ni bil slab, razen v posameznih zaselkih, kjer so bili večinoma "veliki kmetje in kulaki, ki se z ljudsko oblastjo ne morejo sprijazniti". Obenem je bilo dotedanje politično delo omejeno na obalo, medtem ko so bili kraji v notranjosti zanemarjeni. Volitve pa niso dobro potekale. Ni bilo sicer incidentov, "vendar je reakcija močno delovala. To se je pokazalo, da ni bilo v začetku, dokler niso šli aktivisti na teren, udeležbe na volitvah. V nekatere hiše so morali aktivisti dvakrat ali trikrat. Tako je bilo v glavnem pri bogatih kmetih, a tudi pri revnejših, ki so še vedno pod pritiskom kulakov. Bilo je tudi par slučajev, da so družine prav odrekle odhod na volišče". Poročilo nadaljuje: "Napram volivcem, ki niso volili, se bodo podvezle potrebne mere. Na sestanku partijske celice je bilo sklenjeno, da se skliče masovni sestanek v Giusterni. Nanj se bo povabilo oziroma pripeljalo vse one, ki niso volili. Volivci pa bodo sodili kaj naj se stori z njimi. Predlogi celice so bili, da so te ljudi spravi v tako stanje, da naj jih bo sram in sramota priti med ljudi. Dalje, da se jim odvzamejo, v kolikor potrebujejo izkaznice SIAU, osebne izkaznice in živilske nakaznice. Tudi glede stanovanj da se podvzamejo gotove mere, in sicer take, da se jim odvzame kakšna soba itd".

Za sektor Boršt so poročevalci ugotavljali, da v vasi Glen politični položaj ni bil slab in so ljudje brez večje agitacije volili 100%. Ena glasovnica je bila prazna. Dosti ljudi naj bi bilo naklonjenih Cerkvi, "povečini stari, ki jim je težko zbrisati globoko vero v boga". Njihov slab gospodarski položaj je nekoliko izboljšal zaslužek sezonskih delavcev na cesti Babiči-Boršt. Tamkajšnji aktivisti SILF so se na dan volitev zavezali, da bodo do konca leta opravili 150 do 500 prostovoljnih ur. Tudi v vasi Labor je bil politični položaj dober in so se ljudje volitev udeležili 100%. Tam sploh niso občutili "reakcionarnih elementov", ker jih "ljudstvo zna razkrinkavati". Bolj kritičen je bil položaj v Borštu, kjer so sicer volili vsi volivci, a je bilo med njimi ob "zdravih ljudeh" precej "reakcionarnih elementov, pretežno takih, ki so zapeljani od Truskega farja, ki je še vedno aktivno delal ves čas predvolilne kampanje. Ljudje so večinoma navezani na cerkev, zato so mu nasledli. Širile so se govorice, da bodo organizirali krščansko skupino, kar bi bilo zločin za tako partizansko vas kot Boršt".

Ravnanje oblasti dobro prikaže primer vasi Topolovec, kjer so bili ljudje sicer naklonjeni ljudski oblasti. Tamkajšnji aktivisti so namreč morali oditi v Koper, to pa je "izkoristila farovška banda", ki naj bi volivce "terorizirala in strašila", da se ne smejo udeležiti volitev, "ker je greh, da se voli proti veri in bogu, kar je zelo vplivalo na volivce, ker so verniki". Ko pa so tisti, ki niso volili, okrog sedme ure zvečer izvedeli, da so v sosednji vasi pretepli ljudi, ki niso hoteli voliti, so prišli na volitve, vendar pa je volilni odbor volišče že zaprl. Poročilo nadaljuje: "Na predvčerajšnjem masovnem sestanku se je situacija razčistila. Razkrinkalo se je bando, volivci pa, ki se niso udeležili volitev oziroma so prišli pozno, ko je bilo nemogoče da oddajo svoj glas, so se na masovnem sestanku jokali, posebno stare mamice. Na masovni sestanek pa so prišli skoraj vsi, tudi tisti, ki še nikdar niso bili na masovnem sestanku, torej situacija je danes v naših rokah in seveda z aktivnim delom se bo splošna situacija izboljšala". Ob tem dogajanju v poročilu ugotavljajo, da se je na te kraje, "ki so največ dali za časa NOB, popolnoma pozabilo, odkar obstaja ljudska oblast pa se še ni nič dalo popraviti in zato ni čudno, da so nezadovoljni".

Na območju Kort so bila predvolilna zborovanja dobro obiskana, le nekaj po-

sameznikov je pozivalo na abstinenco. Za razliko od ostalih vasi je v samih Kortah do dvanajste ure volila le ena tretjina volivcev. "Agitatorji so zbirali okrog sebe svoje simpatizerje in se skrivali na skrivna mesta, kjer so popivali in delali načrte, kako prepričati ljudi, da se ne udeležijo volitev. Kler je vrgel parolo - ne iti na volitve za ljudsko oblast, ker s tem glasujejo proti cerkvi itd.". Vas Osp je bila zaradi bližine Trsta zelo vezana nanj. Kljub temu tam neupravičeno ni volil le en volivec, SILF pa je dobila 97,5% glasov. Slabše pa je bilo na Škofijah, za katere so izdelali seznam "sovražnikov ljudske oblasti". Kvalificirane delavce, ki so delali v Trstu, naj bi zaposlili v coni B, reorganizirali množične organizacije, ustanovili prosvetno društvo in poskrbeli za razvedrilo za mladino, KLO pa je moral ukreniti vse potrebno, da bo izveden načrt dela za leto 1950.

Strunjan je bil poleg Kopra edini kraj, kjer sta nastopili obe "opozicijski" listi, ki naj bi pred volitvami dobivali vse večjo podporo. Na zadnjem množičnem sestanku SILF je bilo 290 ljudi, na sestanku socialistov 40, krščanski socialisti pa niso imeli javnega sestanka. "Zadnji teden se je vršila individualna obravnava po posameznih hišah, najmanj dvakrat se je govorilo z vsakim in mu svetovalo, naj voli LF". Volilni dan se je začel z budnico. Ob 6. uri so se ljudje začeli zbirati pred ljudskim domom, vrstili so se govori o narodnoosvobodilnem boju, sledilo je polaganje vencev, nato pa so pozvali ljudi, naj gredo volit. Do trinajste ure je volilo 48% volilnih upravičencev. Ko popoldne ljudje niso več prihajali na volišča, so aktivisti šli po hišah. Udeležba se je nato dvignila na 84,5%. SILF je dobila 64%, socialisti 10,9%, KSS 5,1%. Kar 20% glasov je bilo neveljavnih.²² Če pa upoštevamo vse volivce, je SILF v Strunjanu dobila 54,43% glasov. Vaška celica KPSTO je ocenjevala, da je "slab" rezultat posledica tega, da ljudje niso bili seznanjeni s "tekočimi" problemi, niso imeli časopisov, niso prihajali na sestanke, tamkajšnji komunisti pa so imeli premalo stika z ljudmi. Sklenili so, da bodo izdelali seznam ljudi, ki niso volili. "Naj se pogleda, koliko je starih in bolnih, pogleda naj se tudi, ali so vsi volilni sezname pravilno napisani. Šele nato se bo videlo, kateri so tisti zagrizenci, ki niso hoteli na volitve. Vedeti morajo tudi za tiste, ki so šli šele popoldne na intervencijo, ki so večinoma oddali neveljavne glasovnice ali za obe drugi stranki. V vasi je nekaj ljudi, ki so odkrito proti ljudski oblasti".²³

Oblasti so volilno udeležbo in ne volilno zmago ali poraz SILF poistovetile z volilnim uspehom ali neuspehom. Volitve so poskušale prikazati kot svojo veliko zmago, dejansko pa so doživele, kot je ocenjeval tudi CLNI, moralni in politični poraz. Represivni ukrepi, ki so sledili volitvam, kot je bilo blokiranje prehodov s cono A, kamor je dnevno odhajalo okrog šeststo delavcev in čez katere je prej dnevno prešlo okrog dva tisoč oseb, potem pa le nekaj deset, naj bi se po oceni CLNI vklapljali v politiko raznarodovanja. Takšno politiko naj bi dokazovala tudi volilna kampanja SILF, ki je temeljila na sloganu Italija se v cono B ne bo nikoli vrnila. Pri tem je italijanska stran pozabljala, da so bili protiukrepi usmerjeni proti vsem, Italijanom, Slovencem in Hrvatom, na osnovi ločnice za ali proti ljudski oblasti. To nam dokazuje tudi gornje zaključno poročilo, ki plastično pokaže ravnanje oblasti, a vendar nikjer ne govori o narodnostnih delitvah, pač pa o represiji

²² Ti rezultati se nekoliko razlikujejo od tistih, ki so objavljeni v Istrskem tedniku.

²³ AS, fond 1589 (CKZKS), šk. 35, Zaključno poročilo predvolilne kampanje posameznih sektorijih koprškega okraja, nedatirano.

proti "reakcionarju, razrednemu sovražniku, velikemu kmetu, kulaku, fašistu".²⁴

Volitvam je sledilo "razkrinkavanje" in "sramotenje" tistih, ki niso volili ali pa so pred volitvami, največkrat na ljudskih zborovanjih, celo agitirali proti SILF. Ker si niso dovolj prizadevali za čim boljši uspeh volitev, so bili kaznovani tudi nekateri člani partije, tisti partijci, ki niso volili, pa so bili izključeni. Da bi se odkupile za neuspeh na volitvah, so se posamezne organizacije obvezale, da bodo med drugim bolj intenzivno sodelovale pri prostovoljnem delu.²⁵

Po volitvah so bile ljudsko-frontne organizacije v krajih z večinskim italijanskim prebivalstvom "na tleh". V Izoli so osnovali začasno bazne odbore in kooptirali nove člane v mestni odbor SIAU, da je bil kos nalogam. Organizirali so vpisovanje novih članov SIAU, ki je bilo uspešno zaradi dobrega dela komunistov. Ti so tudi znali ukrepati proti skupaj 52 "protiljudskim elementom". Volitev v odbore SIAU, ki so bile 10. decembra 1950, se v Izoli ni udeležilo le 42 članov SIAU od 4818. Na bakladi na predvečer teh volitev je bilo tisoč ljudi, govor na trgu pa naj bi jih poslušalo dva tisoč. Na dan volitev naj bi bilo razpoloženje ljudstva dobro in je velika večina odšla nanje prostovoljno. Tudi v Piranu so avgusta 1950 izvedli akcijo za vpis novih članov SIAU in jih pridobili 263. Od vpisanih 1769 članov jih je decembra 1950 volilo 1757. Obласти so ocenjevale, da je najslabši položaj v Kopru, ki pa se je nekoliko izboljšal, potem ko so na množičnih sestankih "razkrinkavali protiljudske elemente, voditelje CLNI, klera, fašiste, kominformiste" in njihova imena objavljali na mestnem radiu. Nekaj dni pred volitvami so se ljudje začeli množično vpisovati v SIAU, ki je nato imela 4.578 članov ali več kot 90% volilnih upravičencev. Volitve v odbore SIAU so bile izvedene 100%, neveljavnih glasovnic je bilo le 94. V vsem koprskem okraju je bilo v času volitev decembra 1950 v SIAU vključenih 25.700 ljudi, volilo pa jih je 25.546. V Istrskem okrožju je SIAU takrat imela 39.427 članov ali 95% volilnih upravičencev.²⁶

Po letu 1950 sta ZDA in Velika Britanija v skladu s spremenjenim odnosom do Jugoslavije vse bolj pritiskali na sosednji državi, naj sprejmeta kompromis glede STO. Stekla so neposredna pogajanja, ki pa so bila prekinjena februarja 1952. Med drugim je sprejem kompromisne rešitve oteževalo dejstvo, da je bilo STO tako v Italiji kot v Jugoslaviji močno propagandno izrabljeno in je zato tamkajšnja javnost vsak kompromis razumela kot odrekanje nacionalnim interesom. Po prekinitvi pogajanj so ob obletnici sprejema tristranske note 20. marca 1952 v Trstu izbruhnili nemiri, ki so bili usmerjeni tudi proti ZVU in Veliki Britaniji, ki so jo obtoževali, da se je odpovedala tristranski noti. Po teh dogodkih se je Velika

²⁴ AS 1589, šk. 35, Zaključno poročilo predvolilne kampanje posameznih sektorjih koprskega okraja, nedatirano. ASDMAE, AP 1950-56, Jugoslavija, o. 504. CLNI: Jugoslovanska politika v coni B STO. Volitve 16. 4. 1950. Trst, junij 1950.

²⁵ PAK, OKKPS, fasc. 3. Dnevne informacije, 22. 4. 1950, Dnevne informacije, 25. - 27. 4. 1950. V teh informacijah je takole opisan dogodek iz Krkavč: "V zvezi s prijavo, katero podaja tovariš n.n. iz Krkavč član KP proti zločincu n.n. iz Krkavč, kateri je vsestransko oviral volitve ter agitiral ljudstvo, da ne iti na volitve in celo stražil n.n. iz Krkavč števil. 122, da če gre na volitve ga ubije. V svrhu tega se ni hotel omenjeni n.n. udeležiti volitev ter isto tako tudi ostali vaščani se niso udeležili volitev v svrhu takim pojavom, ker je ugotovljeno, da iz tistega naselja, ki stanuje n.n. šteje 12 družin, od teh se ni udeležil niti eden na volitve. Ker se je tov. n.n. čutil krivega je zbežal v Trst. Ljudstvo na masovnem zborovanju dne 21. 4. 1950 je ostro obsojalo take zločince" (Zaradi varstva osebnih podatkov so imena izpuščena, op. a.).

²⁶ PAK, OOSIAU za Istro, Poročilo o dvomesečnem tekmovanju in volitvah SIAU okraja Koper, zač. 1951; Beltram, Pomlad v Istri, str. 289.

Britanija odločila, da čim prej umakne svoje enote iz cone A, ki naj pripade Italiji. Prvi korak je bil ukaz komandanta cone A generala Johna Wintertona, s katerim uvedel italijanski volilni zakon. Občinske volitve so bile nato 25. maja 1952, isti dan kot v nekaterih občinah v Italiji in niso prinesle bistvene spremembe razmerja sil. Naslednji korak je bil sklic konference med Italijo in zahodnima silama, ki je bila v Londonu od 3. aprila do 9. maja 1952. Njeni sklepi so dajali Italiji velika pooblastila v coni A, se pa ob enem niso več sklicevali na tristransko noto in niso posegali v cono B.²⁷

Jugoslovanske oblasti so kot odgovor sprejele več ukrepov, s katerimi so cono B dejansko poistovetile z Jugoslavijo. Kmalu po londonski konferenci, 15. 5. 1952, je bil IOLO ukinjen, njegove pristojnosti pa sta prevzela Okrajna LO Koper in Buje. Za svetnika Okraja Koper je komandant VUJA postavil delegata vlade LRS, Okraja Buje pa vlade LRH. Oba okraja sta bila tako še tesneje povezana s "svojima" republikama.²⁸

Okrajni LO Koper je na seji 15. oktobra 1952 sprejel sklep, naj se vršijo volitve v OLO na območju Okraja Koper in v Okrajni LO Koper istočasno kot v LRS, 7. decembra 1952, v zbor proizvajalcev pa med 30. novembrom in 6. decembrom 1952. Na osnovi tega sklepa je predlagal komandantu VUJLA, naj jih razpiše na način, kot ga je določal Zakon LRS o volitvah, sprejet 8. julija 1952. Na isti seji je sprejel tudi sklep o določitvi števila odbornikov okrajnega zbora in sklep o razdelitvi okraja Koper na 47 volilnih enot ter določitvi števila odbornikov, ki naj se izvolijo v vsaki volilni enoti.²⁹

CLNI je takoj reagiral in poročal o mobilizaciji partijskega aparata in njegovih satelitskih organizacij. V SIAU naj bi izvedli epuracijo in iz nje izključili vse, ki so se vanjo vpisali zaradi oportunitizma, tisti, ki niso bili člani SIAU, pa naj ne bi smeli voliti.³⁰ Tržaški občinski svet je proti uvedbi jugoslovanskega volilnega sistema sprejel protestno noto, proti kateri je glasoval le svetovalec SILF Jože Dekleva, medtem ko so independentisti zasedanje pred glasovanjem zapustili. Prvak Slovenske demokratske zveze Josip Agneletto je sicer nasprotoval volilnemu sistemu v coni B, a je ob enem opozoril na nekatere fašistične in rasistične protislovenske zakone, ki so bili še vedno v veljavi v coni A. Protest pa so podprli svetovalci KPSTO.³¹

Kandidate so ponovno izbrali na množičnih zborovanjih. Ta postopek je bil sicer na videz demokratičen, vendar pa so bili, kot je sta trdila CLNI in politični svetovalec italijanske vlade v Trstu, v dvorani vedno aktivisti, ki so takoj dali predloge. Oblasti so več ljudi zaslüşale, jih zastraševale, nekaj je bilo aretiranih. Temu se je pridružil davčni pritisk na obrtnike in kmete, ponovno so blokirali prehode v cono A. Več družin naj bi dobilo ukaz za izgon iz cone B.³²

²⁷ UL ZVU, V/9, 1. 4. 1952. V/10, 11. 4. 1952. AS, fond 1277 (Edvard Kardelj), šk. 32/8. Iredentistične stranke in administrativne volitve, 21. 4. 1952; Bilten MIP FNRJ, 7/52, 16. 5. 1952; Elaborat Diplomatski razvoj tržaškega vprašanja, 1. 9. 1952.

²⁸ Beltram, Pomlad v Istri, str. 331, 332.

²⁹ Uradni vestnik OLO Koper, I/4, 22. 10. 1952.

³⁰ ASDMAE, AP 1950-1956, Jugoslavia, o. 550, dopis CLNI in političnega svetovalca Italije v Trstu Predvolilni položaj v coni B, 30. 10. 1952.

³¹ ASDMAE, AP 1950-1956, Jugoslavia, o. 550, dopis italijanskega zunanjega ministrstva ambasadam in delegaciji v Beograd Upravne volitve v coni B, 22. 12. 1952.

³² ASDMAE, AP 1950-1956, Jugoslavia, o. 550, dopis CLNI in političnega svetovalca Italije v Trstu Predvolilni položaj v coni B, 6. 11. 1952; Volitve v coni B, 7. 11. 1952; Dopis italijanskega zu-

Na državni praznik FLRJ, 29. novembra 1952, je bilo v Kopru veliko zborovanje, na katerem je bilo po jugoslovanskih podatkih 12.000 ljudi, po italijanskih pa precej manj. Za razliko od volitev leta 1950, tokrat VUJLA ni dovolila italijanskim novinarjem, da bi spremljali volitve. Italijanska vlada je zato protestirala. Volitve v zbor proizvajalcev so bile v Kopru 2. decembra 1952. Na njih je bilo izvoljenih 26 odbornikov, od tega 11 kmetov, 10 delavcev v industriji, 2 obrtnika in 3 zaposleni v trgovini ter hotelirstvu.³³

Volilni dan 7. december je tokrat minil brez večjih incidentov. Veliko volivcev je prišlo zgodaj in tako sledilo propagandnim zahtevam, naj volijo do 9. ure. Dosti volilnih sedežev je bilo predčasno zaprtih, ne da bi dosegli 100%, saj so bili aktivisti obveščeni o tem, koliko volivcev je bilo bolnih in kateri se nikakor ne bodo pojavili na volišču. Ponekod so aktivisti po 10. uri odšli prepričevati volivce, a do nasilja na prišlo. Tudi CLNI je svetoval ljudem, naj bodo previdni. V govoru, ki ga je imel po volitvah na radiu, je Julij Beltram poudaril, da je bila velika volilna udeležba logična posledica dosledne demokratične politike, ki jo je vodila ljudska oblast. Italijanski viri pa so po drugi strani poudarjali, da so bili ljudje demoralizirani in vedno bolj pod pritiskom priseljencev iz Slovenije.³⁴

Na teh volitvah opozicijski listi nista več nastopili. V koprskem okraju je bila volilna udeležba 95,9%, v vsej coni pa 97%. Italijanska stran je sicer trdila, da je manjša, a ob tem vseeno priznavala, da je bila množična. Več od uradnih 2-3% naj bi bilo tudi neveljavnih glasovnic, ki so imele napise za Italijo in žaljive napise proti ljudski oblasti. Najnižja je bila udeležba v Piranu - 88%. V Dekanih je volilo 98% volilnih upravičencev, Hribih 96, Marezigah 98, Portorožu 97, Izoli okolica 95,3, Izoli mestu 98,1, Sečovljah 97, Kopru okolici 96, Kopru mesto 94,6. Med 50 izvoljenimi odborniki Okrajnega ljudskega odbora Koper je bilo 31 Slovencev in 19 Italijanov, med 216 občinskimi odborniki pa 136 Slovencev in 80 Italijanov.³⁵ Italijanska stran je izvoljene Italijane opredeljevala kot titoiste, ki so brez rezerve sprejeli vključitev cone B v Jugoslavijo. Med njimi naj bi bilo veliko v Italiji obsojenih zaradi sodelovanja z jugoslovanskimi oblastmi maja 1945. Sploh naj bi Italijani volili slovenske in ne italijanske kandidate, ki so jih imeli za izdajalce.³⁶

Če so prve volitve aprila 1950 sprožale burne odmeve zlasti v italijanski javnosti, pa so bile druge, decembra 1952, že v času, ko je bila usoda STO in z njo cone B dejansko odločena in same volitve brez pomena. V ljudeh, ki so nasprotovali priključitvi k Jugoslaviji, pa je vse bolj zorela misel na odhod. Med oktobrom 1953 in letom 1958 je koprski okraj nato zapustila skoraj vsa italijanska na-

nanjega ministrstva ambasadam v Londonu, Parizu in Washingtonu Predvolilni položaj v coni B, 1. 12. 1952.

³³ ASDMAE, AP 1950-1956, Jugoslavia, o. 550, dopis urada političnega svetovalca Italije v Trstu italijanskemu zunanjemu ministrstvu in Uradu za obmejne pokrajine Upravne volitve v coni B. Ravnanje Socialistične stranke Julijske krajine, 7. 12. 1952. Dopis urada političnega svetovalca Italije v Trstu italijanskemu zunanjemu ministrstvu in Uradu za obmejne pokrajine Volitve v coni B, 3. 12. 1952.

³⁴ ASDMAE, AP 1950-1956, Jugoslavia, o. 550, dopis CLNI političnemu svetovalcu Italije v Trstu, 10. 12. 1952.

³⁵ Istrski tednik, 10. 12. 1952.

³⁶ ASDMAE, AP 1950-1956, Jugoslavia, o. 550, dopis italijanskega zunanjega ministrstva ambasadam in delegaciji Italije v Beogradu Upravne volitve v coni B, 22. 12. 1952; Upravne volitve v coni B, 24. 12. 1952.

rodnostna skupnost in mnogi Slovenci, skupaj 16.062 oseb, v vsem povojnem obdobju pa 25.062 oseb.

Nevenka Troha

ELECTIONS IN THE KOPER DISTRICT IN ZONE B OF THE FREE TERRITORY OF TRIESTE

S u m m a r y

In compliance with the Annex to the VII. Peace Treaty with Italy, Zone B of the Free Territory of Trieste (FTT), also known as the Istrian District, was governed by the Military Government of the Yugoslav Army (MGYA) in the period between 15 September 1947 and the arrival of a governor. This had transferred a large part of competence onto the bodies of the popular power led by the Istrian District People's Committee (IDPC). The Istrian constituency was divided to the Koper and the Buje Districts which were informally linked to the Slovene and Croat authorities.

After a great majority of the population in Zone A of the FTT, which was under the Anglo-American Allied Military Government (AMG), welcomed the Cominform resolution in Summer 1948, Yugoslavia lost almost all of its great influence there. On the other hand, it was gaining an increasingly free hand in its "own" zone, since the two Western powers, in the light of the new attitude towards Yugoslavia, saw the solution to the Trieste question in the distribution of the zones between Italy and Yugoslavia. Following the electoral defeat of the pro-Yugoslav, Slovene-Italian Popular Front (SIPF) which had only won 2.9 percent of the votes at the municipal elections in Zone B, the Yugoslav authorities also gave up their demands for the implementation of the FTT. In accordance with the new orientation, the MGYA introduced measures which were supposed to progressively integrate Zone B into the Yugoslav system and at the same time counter the concessions granted to Italy by the AMG. Among these measures was the organisation of local elections on 16 April 1950, with the objective of proving the loyalty of the local population to the Yugoslav authorities. This objective, however, would be unattainable on a territory where the great majority of local Italians (who represented one half of the population in the Koper District), as well as some Slovenes and Croats, opposed the Yugoslav government, without exerting various types of pressure.

Among those campaigning in the Koper District elections there were, apart from the "official" Slovene-Italian Popular Front, the Socialist Party of the FTT and the Christian-Social Group. The latter two were essentially a façade intended to prove the democratic character of the elections, given that both "opposition" candidates were practically identical to the SIPF.

During the pre-electoral campaign the SIPF activists at first endeavoured to secure popular support. However, having realised the extent of the general opposition, at the end of March, the authorities changed tactics and began intimidating the population. This included personal interrogation at the National Security Office, publication of the names of "reactionists", etc. In the first hours on the day of the election the polling stations, especially those where the majority of the electoral body was Italian, were all but empty. As soon as the authorities realised what was happening, they resorted to violent measures, thereby forcing most of the voters to appear at the polling stations. At the end of the day 24.290 people, or 86.8 percent of the total electorate in the Koper District, cast their ballots. The SIPF won as many as 88.8 percent of the votes. Although the authorities endeavoured to present the outcome of the elections as their great victory they actually experienced a moral and political defeat. Afterwards, various repressive measures were introduced, not only against the Italians, as claimed by the Italian authorities, but also against Slovenes and Croats - all those who were opposed to the idea of popular government.

The second local elections in the Koper District were held on 7 December 1952, the same day as in the People's Republic of Slovenia and in accordance with the same electoral law. The opposition candidates did not run in these second elections. On 2 December, the elections to the Chamber of Producers were held. Unlike the 1950 elections, the electoral day passed without incidents. A great number of voters arrived early, thereby fulfilling the propaganda demands for the ballots to be cast before nine o'clock in the morning. The turnout in the Koper District was as high as 95.9 percent.

Whereas the first elections, in April 1950, triggered strong reactions, especially among the Italian population, the second, in December 1952, aroused no significant interest, given that by that time the political destiny of the FTT, and with it Zone B, had already been decided. Instead, the idea of leaving the territory became a serious consideration for those who opposed its annexation to Yugoslavia. The period from October 1953 until 1958 saw the exodus of almost the entire Italian population as well as many Slovenes, totalling 16.062 people. The total number of those who left the district in the post-war period amounted to 25.062.